

**Familien Wærenschiold til Hafslund.
Gravskrifter med genealogiske data i Skjeberg Kirke.**

Av **T. O. Gran.**

Under en i sommer (1919) paabegyndt istandsættelse av Skjeberg kirke blev gulvet oprevet og utkastet og de paa begge sider av kjeldereren under skibet i bar jord nedsatte kister utgravet og gjenværende ben og trærester bortskaffet. Herunder kom foten av den forsvundne romanske korbue, en under alteret førende gang mellem de to oprindelige gravkjeldere og to yngre gravrum for dagen. Det ene av disse sidste har i over 150 aar været ukjendt, mens man har vidst om de tre andre. Denne »begravelse« hvor *Wærenschiold-familiens* stamfar, hans hustru og hans ældste søn og dennes hustru samt 5 barnekister ovenpaa de fire andre er nedsat, ligger i kirkens sydvestre Hjørne, tilvenstre for den store utgangsdør. Det er delvis et muret rum, idet der er anbragt støpte varemurer paa kirkevæggene mot syd og vest, mens der paa de motsatte sider staar to og to støpte heller paa hverandre med ophøiede figurer. Rummet er 4 à 5 meter langt, 2 à 3 meter bredt og 1½ meter dypt. Det synes at skrive sig fra midten av 1690-aarene. I Skjeberg kirkestol anføres 1692: »Hr. Assistensraad Werner Nilssen betalt for en Plads udi Kirken til it Græftsted 100 rdl.

I. *Lagmand Werner Nilsson og true.*

Paa lagmandens likkiste, med store jernhanker i endene og forøvrig med andet beslag og prydelser paa lokket, staar med drevne bokstaver, saa de kan sees ogsaa paa den anden side i omvendt form paa det forsøvede kobberskjold, følgende

»GRAF-SKRIFT.

HER Hviler DEN WELÆDLE
og WELBYRDIGE MAND

Som blev fød udi Jydland Anno 1625 d = 13. Julii
og døde paa Hafslund Anno 1695 d = 13. Septembris.

Welkommen Wandrings Mand, som har
sig ladet saa behage
Her at fornemme hvem Jeg var
udi mit Lefnetz dage.
Bøi ned dit ansigt og med flid
See effter hvert bogstave,
Saa skal du om mit Lefnetz tid
God underretning have.

Mit navn er WERNER NIELSEN som
 Jeg nok bekiendt tør være,
 Til Werden Jeg i Jydland kom
 I Riber-Stift med ære,
 Forældrene mig saa opdrog
 I Guds fryct Dyders Kierne,
 Alt som Jeg til i alder tog
 Jeg blinchet som en stjerne
 Hvorover Jeg og naade fandt
 I Himlen og paa Jorden
 Og til et wisse wenskabs pandt
 Er høit welsignet worden
 Saa Jeg for Gud min Jacob har¹⁾
 Tit ladet mig forlyde
 At Jeg alt for u-werdig var
 Slig trofasthed at nyde.
 Thi der Jeg drog fra Hjemme-staffin
 var alt det som Jeg aatte
 Mit blotte Erlig Røgt²⁾ og Naffn
 Jeg mere ej forma(a)tte
 Men før mit Lefnets Soel gich ned
 Da hafde Jeg i Welde
 Med respectatz og Wærdighed
 Stort godz blant Norske Fielde
 Men om Jeg end var ønske mæt
 og ret lychsalig blefven,
 Saa var dog aldrig Gud forgiæt
 og udi glemme skrefven.
 Hvorfore Hand min Siel og ind
 I Himmelen forflyttet,
 Der Jeg slog Werden af mit Sind
 og dette Lif ombyttet.«

Werner Nilsson var en hertil indvandret sønderjyde, født i Haderslev eller Flensburg, hvorfra saa mange kom hertil landet paa den tid, den 13. juli 1625. Han slog sig ned i Kristiansand og tok borgerskap der. Senere bodde han ved Farsund, hvor han under 14. mai 1661 kjøpte endel jordegods i Lister len av Daniel D a n n e l, commandør i sjøetaten og assessor i admiralitetet, og fik kongl. konfirmation paa skjøtet 4. septbr. 1665. Han var forinden flyttet til Kristiania, hvor han fik bestalling som raadmand 13. febr. 1664. Han flyttet straks derpaa til Fredrikstad³⁾, hvor han 2. decbr. 1667 fik kongebrev der tillot ham at vies med H e d-

¹⁾ Efter denne linje staar: »Gen. 32, v. 10« (Jeg er ringere end al den mis-skundhet og trofasthet som du har gjort imot din tjener; ti med min stav gik jeg over Jordan, og nu er jeg vorden til to høre),

²⁾ o: rygte.

³⁾ Her nævnes han 1667, da han ifg. professor L. D a a e («Det gamle Christiania», side 87) stod skrifte for leiermaal.

vig Christensdatter uten trolovelse. Hun var eneste datter av lagmand over Fredrikstad lagdømme Christen Jenssøn (søn av Jens Christenssøn Hegaard fra Jylland) og hustru Maren Madsdatter. W. Nilssøn blev rimeligvis gift i 1668. Da var han 43 aar og hans hustru bare 15 aar — hvis mindetavlen paa hendes likkiste ikke er feilagtig. Den 18. decbr. 1673 blev han vicelagmand og i decbr. 1682 virkelig lagmand paa Frederikstad lagstol. Hans svigerfar døde 1683 og svigermoren 1692.

Av sin svigermor fik han 2. oktbr. 1674 herregaarden Borregaard ved Sarpsborg¹⁾. Han hadde tidligere ved pant og senere odelskjøb kommet i besiddelse av herregaarden Hafslund i Skjeberg, som før tilhørte Jens Bildt til Hestrup i Jylland, der hadde faat godset av sin bror Daniel Ottesen Bildt. Jens Bildt og hans søster Kirsten pantsatte Hafslund med en masse tilliggelser til W. Nilssøn. Kirsten Bildt og hendes mand, major, senere oberst, Marqvad Otto v. Magelsen, solgte 1678 sin løsningsret i godset til Werner Nilssøn, som vistnok fra den tid tok bolig paa Hafslund, mens han fremdeles var borger til Fredrikstad, hvor han drev stor trælstforretning og tjente mange penger. Senere arvet han ogsaa hele svigerfarens store formue. Ved den store ildebrand i Fredrikstad 1673 og ved fiendtlige kapere under Gyldenløvesfeiden i 1675—78 led han betydelige tap paa skibe, trælst, hus og indbo. Men han sat nok allerede saa fast i sadlen at det ikke skadet ham saa meget. Desuten hadde jo han sin rike svigerfar i bakhaand. Efter hans død den 13. septbr. 1695 avholdtes skifteforretning paa Hafslund fra 24. janr. til 12. febr. 1697. Hans formue viser sig efter datidens forhold at ha været ganske betydelig, saavel i jordegods som i penger og mobilier.

De største eiendommer var:

Hafslund hovedgaard med underliggende bruk og gaarder utover hele Hafslund- og tildels Skjeberg-sletten, vurdertes for.....	20,000 Rdl	»	ŷ	»	ß
Borregaard med tilliggelser.....	4,000	—	»	-	» -
Holleby i Tunøy.....	600	—	»	-	» -
Strøgods, hvoriblandt Lekum i Eidsberg, tilsammen 148 forskjellige gaarder og gaardparter, hvorav 81 i Østerdalens					
At overføre...	24,600 Rdl	»	ŷ	»	ß

¹⁾ Borregaard adelige sædegaard blev av eieren Peder Madssøn Bagge i 1664 pantsat til lagmand Christen Jenssøn. Gaarden var 1606 av kongen overdrat for 500 rdl. til Mads Bagge († 1639).

Overført...	24,600	Rdl	»	ƒ	»	ß
fogderi, og resten i Smaalenene, Akershus, Romerike etc.....	12,357	—	2	-	16	-
Halve Lesje verk i Gudbrandsdalen med underliggelser.....	4,000	—	»	-	»	-
Hallingdals kongetiende.....	2,700	—	»	-	»	-
Modums kongetiende.....	1,600	—	»	-	»	-
Skibet Hafslund.....	16,000	—	»	-	»	-
Skibet Enhjørningen.....	2,000	—	»	-	»	-
Løsøre og kreaturer.....	468	—	»	-	10	-
Desuten pantobligationer for.....	21,380	—	2	-	19	-
Juveler og guld.....	3,947	—	3	-	12	-
Sølv, i penger og pretiosa.....	1,182	—	2	-	2	-
Tilsammen...	90,331	Rdl	3	ƒ	11	ß
Herfra fragik, opført som gjæld.....	7,686	—	1	-	16	-
Netto formue...	82,645	Rdl	1	ƒ	19	ß

Da Werner Nilssons hustru var død flere aar før, blev formuen delt mellem deres 4 myndige sønner: Nils, Christian, Otte og Jens Wærnerssøn. Vi nævner her bare fordelingen av storgaardene. Ældste søn Nils Wærnerssøn fik Hafslund med mere gods i Skjeberg, yngste søn fik Borregaard; desuten skulde han og de to andre yngre brødre ha indestaaende i Hafslund 11,000 rdl., som de kunde utløse naar de vilde, samt en tredjedel hver i Holleby i Tunøy og likesaa i Lekum i Eidsberg.

Werner Nilssøn var 2 gange gift: 1) 26. april 1662 i Kristiania med Ingeborg Eriksdatter † 1664, 2) 1667 eller 1668 med Helvig Christensdatter, se dette Tidsskrift 6. R. 3. B., S. 245 flg. Werner Nilssøn døde som enkemand 70 aar og 2 maaneder gammel, og ingen andre end hans 4 sønner arvet ham. Hans første ekteskap maa ha været barnløst.

Helvig Christensdatter var født i Fredrikstad i 1653 og døde paa Hafslund i Skjeberg 1682, 39 aar gammel, og blev nedsat i »Hafslund Gaards Begravelse« under koret i Skjeberg kirke, indrettet ca. 1617 for »familien Bildt. I 1684 gav Werner Nilssøn to alterlysestaker til kirken til sin hustrus ihukommelse. Paa disse staar feilagtig Herdis istedetfor Helvig Christensdatter. Hun blev ikke flyttet til det senere Wærnskiøldske gravsted før hendes mand fulgte med ca. 1700. Ogsaa han maa efter gravskriftens ordlyd foreløbig ha staat i begravelsen under koret.

Paa hendes kiste ligger et lignende skjold som det paa hendes mands kiste, men med inskription av en anden koncipist som har brukt en ældre ortografi:

»GRAF-SKRIFT.

E R N O G E N saa forvidden at
 Dem lyster at fornemme,
 hvo her mon under nedersat,
 de lade sig bequemme
 Med Actsomhet at efftersee
 Huert Bogstafu her staa skrefuet,
 Saa skal de samme dennum tee,
 At Jeg imens jeg lefuet
 var Heluig Werner Nilssøns som
 Tre og Halvtrædsindz tiue
 I FREDRICHS-stad til Uerden Kom
 Og blef saa udi liue
 Paa et nær fyrre tiue aar,
 Da Uerden ieg forlatte
 At mand fra HAFS-lund mig udbaar
 Og her til huile satte.

I Uerden var ieg av min Gud
 Welsignet av det høye
 Med alt det hand en yndig Brud
 Paa Iorden kand til føye.
 Dog lod hand mig wel stundom og
 En liten modgang smage,
 Den ieg og skyldigst gierne tog
 Og lod mig wel behage.
 I Døden var hand mig og god
 Da hand mig fuld af glæde
 Og stenket med min IESU blod
 I Himlen lod indtræde.
 Huor iblant de udualdis tall
 Og iblant Engle-tunger
 Ieg nu udi min Brudgoms sall
 Mit Hellig Hellig sjunger.

II. 1. *Nils Wernersson Wærenschield.*

Han var Werner Nielssøns ældste søn og født i Fredrikstad 18. febr. 1669, død paa Hafslund i Skjeberg 25. juli 1741, »indsat i Hafslund Gaards Begravelse« den 11. aug. næstefter og nedsat i forældrenes gravsted (antagelig 1745) samtidig med sin hustru. De ligger i enkle, men smukke gule eketræs kister. Paa fruens kiste findes ingen likplate, men paa Wærenschields likkiste ligger en tynd sølvplate hvorpaa der staa:

»Herunder hviler Nils Wernschield, født 18. Feb. 1669, død d. 25. Iulii 1741, Deres Kongl. Mayts Fordum bestalter Conferentz Raad og Amtmand over Smaalehnene og Fredrikstad, Ridder: hans Symbolium var: G u d e r m i t W æ r n.

Flid, Omhu, Nidkjærhed og hvilke flere Dyder
 En Embedsmand, en Ven, en Fader, Husbond pryder

Et Hierte uden Svig, et Sind til Himlen vendt,
De Efterlattes Sorg Hr. W æ r n s k i o l d s M o n u m e n t.«

Paa hans gravplate staar tegnet et stort gravkors og utenom dette en dobbelt ring, imellem hvis tvende linjer avvekslende staar C 5 med krone over 5 ganger samt 8 † og 4 W med radiale tverstreker mellem de enkelte merker.

Nils Wernerssøn var den eneste av brødrene som besat nogen ærgjerrighet, og har allerede tidlig fattet beslutning om at bortrydde den skranke som i den tid stod i veien for adgang til ære og værdighet i statens tjeneste, naar ikke medfødt tallent og duelighet i større grad var tilstede. Men av disse egenskaper eide han noksaa litet. Han skal ikke ha hat andet tallent end det at kunne utnytte sine fuldmægtiges duelighet som sin egen. Det eneste han personlig tiltrak sig opmerksomhet ved, var at han ifølge datidens unge rikmænds eksempel foretok lange utenlandsreiser, som efter tidens opfatning indbragte den reisende glans og anseelse bedre end noget andet. Han fik 27. septbr. 1690 kongl. leidebrev, paa grund av den herskende krigstilstand, for en utenlandsreise, som maaske ikke var den første. Da arven efter faren var blit disponibel, drog baade han og hans brødre ut paa reiser som varte i flere aar og gik gjennom Tyskland, England og Frankrige helt til Rom. Den næst- yngste bror (II 3), O t t e W e r n e r s s ø n som ikke senere findes nævnt, formodes at være død derunder. Han skrev sig »til Hafslund«, uagtet hans ældste bror eide godset, formentlig bare for at betegne at han stammet derfra, men maaske ogsaa for at kaste glans over sit navn.

Straks efter farens død reiste Niels Wernerssøn til Kjøbenhavn »for at la sig paatrykke det stempel som kunde sikre ham fortrinlig ret til at gjøre lykke saavel i det offentlige som private liv, og kjøpte sig fra den borgerlige stand hvori naturen hadde været saa uheldig at lade ham fodes« (B. Moe). Han fik allerede samme dag brev som adelsmand og titel av assistensraad ved Overhofretten i Kristiania. Hans adelspatent av 12. novbr. 1697 findes *in ekstense* i Bernt Moes »Tidsskrift for den norske Personalhistorie«, I. bind 1840, hvortil henvises.

Nils W æ r e n s c h i o l d beklædte intet embede, maaske med undtagelse av litt praktisk tjeneste som assistensraad, før han i 1703 blev amtmand over Fredrikstad og Smaalenene, hvilket embede han fratraadte 1740. Den 17. janr. 1705 fik han titel av justisraad som tak for at Fredrik 4. aaret før den 8. juni hadde været hans gjest paa Hafslund. Senere blev han etatsraad og i decbr. 1724 konferensraad. Som saadan erholdt han ifølge rangforordningen, rang og sæte foran baroner og som ridder foran de grever som ingen charge beklædte. Han fik ridderslaget paa Hafslund.

lund under Christian 6's besøk sammesteds 22. juni 1733 og sit diplom som storkors av Dannebrog 28. novbr. s. a. Han antok som symbolum. Gud er mit Værn, hentydende til den første del av hans adelsnavn, og dette igjen til hans fars døpenavn.

I et lysthus i parken, hvor tre kongebesøk er anført paa hver sin »pille«, og hvorfra Kristian 5. og de to næste konger »har staat og anskuet det mægtige vandfald Sarp«, lot Wærenshiold anbringe følgende mindevers til Kristian 6's ære:

»Ved denne Pille stod
De 2de Rigers Piller.
Monarken satte her sin fod
At se, hvor Fossen spiller,
Hans himmelsendte Dronning med
Saa Sarpfos har ei lige.
Lyksalig er da dette Sted
Herefter kan man sige.

Christianus Sextus Nordens Skiold,
Sophie Magdalene,
De Danskes, Norskes Dronning bold
Vi underdanigst meene.
Bryd Sarpfos da fra Grunden op,
Bryd frem med Vraal og Susen,
Ja bryd ret som en Skyens top,
Istem med Brag og Brusen.

Lykønsk det store Kongepar,
Det er næst Gud vor Glæde.
Onske dem alt det som Himlen har
Hvor deres fødder træde.
Lad Kongens fiender som en Avn
For Vinden for ham blive,
Lad Christians Sextis Navn
En Skræk hans Fiender give.
Lyksalig gjør vor Konges Aa.,
Saa ønsker begge Riger,
Vor Dronning med som hos ham staar
Hertil vi Amen sige(r).«

I krigsaarene 1716—18 led Wærenshiold betydelig tap ved svenskenes gjentagne besøk og ophold paa Hafslund. Han opgir dem selv til 9,000 rdl. I kommisjonsforretning for Skjeberg sogn 9. april 1717 fremla han regning paa 5,000 rdl. for skaden i 1716. I protokollen anføres bl. a.: »Paa Hafslund har fienden likeledes ilde medfart. Den svenske general Morner med sin suite og 13 kompanier kavalleri indlogerte sig der først. Efter ham kom 3,000 infanterister og sit smaa artilleri. Efter dem begge kom kongen av Sverrige (Karl 12.), som ruinerte resten av det som de første hadde efterladt sig.« Han mistet »fôr, korn, fæ, kreaturer, victualier« og

tok skade paa sine »huser, kakkelovner, skorstener, sagtømmer, som tildels er spolert, tildels ganske ruinert, nedskudt eller avbrændt.« Lagrette og menige almue bekræftet at skaden utgjorde »i det ringeste 5,000 rdl.«, bortset fra at han ingen avgift hadde faat av sine leilendinger paa underbrukene og ikke kunde faa paa længe, da ogsaa de var ruinert paa alt. Hovedgaarden laa usaadd og uhøstet, og sagbrukene hadde næsten hele aaret staat til ingen nytte. Brandskat hadde han nægtet at punge ut med og paalagt amtets bønder at gjøre likesaa. »Saa har jeg ogsaa i egen person fulgt vores armé, saalænge den stod i dette amt, og holdt fuld- mægtig baade her og der ved arméen.«

I kommisjonsforretning i juni 1718 anføres: »Den skade som etatsraad og amtmænd Wærenschioeld har tat ved dette fiendtlige indfald er befundet at beløpe sig til 4,000 rdl., da gaarden i sig selv er blit av fienden saaledes tilredt og spolert, at den fra 21. decbr., fienden hadde forladt landet, kunde han ikke tiltræ og bebo den med sin familie før ved paasketider derefter.« Den tilstand hvori sædegaarden med underliggende gods befandt sig — som forretningen i sig selv utviste — opfordret ham til underdanigst at ansøke om »Hans Majsts. allernaadigste Dispensation.«

Det bør dog tilføies at Wærenschioeld selv var medlem av kommisjonen og derfor hadde anledning til at skrue op sine fordringer og efter tidens skik begaa overdrivelser. De to andre kommissærer var hans svoger, stiftamtmand Wilh. de Tonsberg, og overkrigskommisær Ditlef Johan Sverdfeger.

Amtmand W. skal ha været med paa avfattelsen av matrikelforslaget i 1723, som ikke blev benyttet, da den talentfulde biskop Deichmann kom i forkjøpet med en fuldt færdig matrikkel.

Da landets kirker blev solgt av kongen, kjøpte W. ved offentlig auktion i 1722 Skjebergs og Bergs kirker. Ingedals annekskirke blev kjøpt av sogneprest Andreas Weidemann, men i 1728 blev Wærenschioeld ogsaa overdrat den. Ullerøy annekskirke blev »av særlig kongelig naade« overlatt sognets almue for 100 rdl. Det var en faldefærdig stavkirke, som aaret efter blev erstattet med en ny tømmerkirke. Wærenschioeld bød 300 rdl. for den gamle kirke, da han vilde flytte den til Hafslund. Hadde dette tilbud blit antat, kunde maaske Hafslund endnu hat den som et sjeldent oldtidsminde paa gaarden, hvis den hadde blit værnet om. Wærenschioeld har vel forstaat hvad værd den hadde. Skade at han ikke fik æren av at bli dens redningsmand! Han skal senere ha gjort forsøk paa at faa tak i kirken, men en halstarrig bonde blandt kirkeieerne satte sig imot salget av kirken, saa det ikke blev noget av.

Kirkene blev i »kongens tid« benyttet som indtægtskilde til krigskassen. Tiendekornet blev *in natura* avlevert til nærmeste

fæstning eller omsat i penger til krigskassen paa Akershus. Kirkene forfalt, hvis ikke almuen og privatfolk avhjalp de værste mangler. Wærenschiold satte Skjebergs kirker i god stand, og mere end det: hovedkirken fik 2 nye vinduer i den nordre væg og Ingedals kirke taarn midt paa taket og vaabenhus foran indgangen. Altsammen forefindes fremdeles. Foruten at pudse og pynte kirkene ut- og indvendig, forærte han dem diverse inventargjenstande som det ikke hører herhen at opregne. Da han giftet sig, lat han (1696) opføre et pulpitur for sig og senere familie nederst i kirken samt bidrog til nye stoler i denne.

Da sognepresten eide Ingedals kirke, anla W. proces mot ham om tienden av 19 store gaarder, Øvre Ingedal kaldet (ved kongl. resol. av 6. decbr. 1854 indlemmet i hovedsognet). Men for at undgaa omkostningene ved en vidtløftig proces og for at forebygge uvenskap, var sogneprest Weidemann from og klok nok til at forlike sig med ham, men paa den maate at Wærenschiold fik kirken! Men han maatte »med fogden underskrive og forsegle at det aarlige tiende-mantal vedkommende de omtvistede gaarder ligger til Ingedals kirke.« Dette bevistes ved ældre regnskaper.

Med sin hustru arvet W. 2 gaarder i Sandeherred, som han solgte i 1725 og 1728.

Fru Elisabeth Wærenschiold.

Nils Wærenschiold blev i 1696 gift med Elisabeth de Tonsberg, født 1676, død paa Hafslund og bisat i Hafslunds begravelse i Skjeberg kirke 25. juli 1742, 66 aar gammel. Paa hendes kiste findes nu ingen gravskrift. Hun var datter av etatsraad Mathias de Tonsberg til Ulveland paa Eiker og Anna Katarine Mechlenburg (død 1707), som arvet Ulveland efter sin far, kommissarius Wilhelm Mechlenburg, ogsaa en hertil indvandret sønderjyde. Hendes far var søn av den store jordegodsbesidder, borgermester i Tunsberg Anders Madssøn, familien Tonsbergs stamfar, idet hans 4 barn antok dette navn. Han var født i Haderslev i 1609, kom 17 aar gammel til Norge og arbeidet sig med sønderjydens hele ihærdighet op til en grundrik mand paa Vestfold, likesom Werner Nilssøn paa Østfold. Han blev gift 11. janr. 1635 med Karen Olufsdatter, d. a. borger og raadmand Oluf Trulssøn, av den gamle Tunsberg-familie Stranger. Madssøn døde 19. novbr. 1670 og fru Karen 4. oktbr. 1698.

Mathias Anderssøn de Tonsberg blev »rigens skriver«, amtmand i Buskerud, derpaa stiftamtmand, først i Kristiansand og saa i Bergen, tok avsked og bodde siden i Drammen, hvor han drev store forretninger, og eiet meget jordegods. Her døde han i 1705, omkring 60 aar gammel. Fra ham og hans søskende

nedstammet en talrik og anset slegt, hvoraf medlemmer blev indgiftet i familien Wedel-Jarlsberg. Endel kom ogsaa til Danmark og blev stamfædre til landets nyere (ikke indfødte) aristokrati. (Kfr. H. J. Huitfeldt-Kaas, Personalhist. Tidsskr. II, 3.)

Av amtmand Wærenschields 5 barn døde 2 som spedbarn, mens 3 opnaadde den voksne alder.

III. 1. **K a r e n W æ r e n s c h i o l d**, født 22. juni 1697, død 26. oktbr. 1778. Paa hendes sarkofag i det Huitfeldske gravkapel ved Skjeberg kirke, et anselig muret hus paa kirkegaardens østre side, staar at hun var født 3. juni 1700, mens dødsdagen staar *in blanco*. Herav fremgaar at hendes varekiste av sandsten med sit massive marmorlaag er forfærdiget efter at hun forlot Norge, men samtidig med sin mands av samme beskaffenhed og utseende, og at inskriptionens autor ved en erindringsfeil synes at ha forvekslet hendes fødselsdag med en 3 aar yngre bror. Han var en av de to som døde smaa. Hans kiste i Werner Nilssøns gravsted, som nu er kommet for dagen, bærer aartaller 1700, men platen er borte. Den og bedstemorens som ogsaa er borte, kan maaske være skubbet av og ligge ved eller under de store kister i begravelsen. Der staar ialt 5 barnekister oven paa de 4 store kister. De 2 er hendes barn, de 3 er hendes søskende.

Indskriften paa fru Karen Huitfeldts katafalk lyder saaledes: »Fru Karen Wærenschield til Hafslund Gaard, fordum General Huitfelds efterlatte Enkefrue, fød til Verden 1700 den 3. juni, død — —«. Ifølge en familietradition skal hun være lagt i kiste med en skreven attest og et ris i hændene. Ved undersøkelse har det vist sig at det forholder sig rigtig med attesten, men ikke med riset; det mangler. Attesten er desværre ikke avlæst, endskjønt skriften er synlig. Det vilde jo være en selvmodsigelse i dette merkelige paafund av den alderstegne dame, som vel har tat løfte av sine efterlevende om at opfylde dette ønske, at hun vilde stedes for den evige dommer med en anbefalingsskrivelse og samtidig medbringe et ris som tegn paa strafskyldighed.

Hun ligger i den inderste av de 3 kister som omgir hende. Paa den mellemste, som har været den ytre da hendes lik i 1780 overførtes fra Danmark, hvor hun døde paa Sortebrødre-Gaard ved Næstved paa Sjælland 2 aar før, ligger en tyk og tung sølvplade med denne inskription:

»Herunder
Gjemmes støvet af den i Live
Høyvelbaarne nu hos Gud Salige
Frue KAREN HUITFELD
Fød WÆRNSKIOLD
fordum Oberhov Mesterjnde hos

Hendes Majestet Dronning
Juliana Maria.

Hun var Født d. 22. juni 1697
Gift Ao 1719 med den Elegode
Men allerede før Hende bortsovede
Her General-Lieutenant og Ridder
HARTWIG HUITFELD.

I Ægteskabet var Hun velsignet med 7 Børn
Hvoraf nu ikkun efter lever
Hr. Geheimeraad og Ridder Mathias Huitfeldt paa Clausholm.
De 5 ere tidlig indgangne i Deres Herres Hvile
Men en Dotter gift med Hs Excellence
Hr. General og Ridder Greve af Wedel-Jarlsberg
Havde den Almegtige sparet Hende indtil Aaret 1776
Da hun salig hensov paa Sønderskov i Jylland
Men efterlod sig 5 Børn, hvoraf den Ældste Dotter
Comtesse Sophie Louise
Har uafbrudt været Hendes her Hvilende Bedste Mor Moders
Trøst Glæde og Hielp
I Hendes høye Alderdom og Skrøbelighed
Indtil Denne Salige Aar 1778 d. 26. Octobr.
Ved den sødeste og sagteste Død overleverede sin Siel
I sin Frelsers Hender
Da hun i Livet havde indpræntet alle,
som kjendte Hende,
Den sandeste Høragtelse for Hendes
Gudsfrygt, Fornuft, Dyd og tækkeligste Omgang.
Min Siel døe denne Retfærdiges Død,
Og Mit Liv og Endeligt blive som Hendes!»

Hun blev 1719 gift med general og kommandant Hartvig Huitfeldt, født 12. aug. 1677, død i Fredrikstad 2. juni 1748.¹⁾ Han var yngste søn av Haldens tapre forsvarer i 1660 og den første kommandant paa Fredriksten, oberst Tønne Huitfeldt (til Tronstad) befalingsmand over Idde og Marker len (død 1677) i hans andet egteskap med Sophie Amalie Rosenkrantz (død 1711).

Hans likiste blev foreløbig indsat i Skjeberg kirkes »Østre begravelse under alteret« og fik jordpaakastelse 22. juni 1748 og senere indsat »i det av ham selv opførte likkapel« ute paa kirkegaarden, hvilket ikke har været færdig til at motta ham, da han døde — som det synes — noget uventet.

Paa kisten staar i den ene ende:

»Hartvig Huitfeldt til Hafslund Gaard, Ridder, forstum Kongl. Majestæts til Danmark og Norge bestalte General af Infanteriet, fød til Verden Ao 1677 d. 12te august, død 1748 den 2den juni.«

¹⁾ Bern t M o e har (I, s. 334) 3. juni 1748. Han har benyttet den dato, da Huitfeldt regnedes for at være avtraatt som general. Hans dødsdato og fruens fødselsdato gaar feilagtig igjen hos deres biografer.

Paa den ene side staar:

»I Helte som i Tiden
 Høit mon brasche
 Viid, at herunder skjuld
 Er udi denne Aske
 Trofasthed, Mod og Dyd,
 Guds frygt, Retsindighed;
 Gud og sin Konge huld,
 Det var hans Øiemed.«

Paa den anden side staar:

»Ved Freidighed til Gud
 Han døden kuns foragted.
 Han levde christelig
 Og altid eftertragted
 At slette Verden ud
 Og døe en salig Død,
 Thi frydes han hos Gud
 Fri fra al Iordens Nød.«

Huitfeldt var i sin ungdom i fransk krigstjeneste og udmerket sig i den store nordiske krig 1710—1719. Var chef for 2det Akerhusiske regiment 1720—1729. Blev ridder av Dannebrog 10. juni 1728 med symbolum: *Si Deus pro nobis, quis contra nos* (Hvis Gud er med os, hvem er da mot os). Kommanderende chef over fæstningene i Norge 1729, generallojtnant og høistkommanderende over fotfolket i Norge 1733. Kommandant i Fredrikstad fra 14. mars 1740 til 3. juni 1748. General 8. oktbr. 1746. Fik Fredrik den 4des billede i briljanter at bære i blaat baand.

Ved hans død overtokes Hafslund av hans enkefrue Karen Wærrenschioeld. Hun søkte i 1752 kongen om *jus vocandi* til Skjeberg og Ingedals kirker, som hun hadde arvet efter sin far.¹⁾ Til gjengjæld lovet hun at oprette ved Hafslund gods »et lidet Waisenhus og Skole for et Antal fattige Børns Opdragelse.« Denne ansøking blev paa de lovede vilkaar indvilget 27. oktbr. 1752. Stiftelsens fundas fik kong. konfirmation 16. mars 1753. Dens legatkapital skulde utgjøre 2,000 rdl.

Skolehuset nedbrændte i 1783 ved vaadeild. Den daværende eier av Hafslund, justisraad **J o h a n F a h n e**, lot opføre nyt skolehus og øket legatkapitalen med 2,500 rdl. Statsraad **M a r c u s G j ø e R o s e n k r a n t z** opførte et stort murhus (som endnu er til) og forøket i 1802 skolens fonds med en kapital paa 4,320 rdl., saa disse med paaløpne renter nu utgjør 21,000 kroner. Et smukt minde om den av fru Huitfeldt indledede filantropiske foretagsomhet ved at oprette det første legat.

Det første skolehus blev opført før Huitfeldts død, men bestemt til **f a t t i g h u s**. Generalen har i »Gavebok til de Fattige i Skjeberg Prestegjeld« under 22. oktbr. 1746 noteret: »Da mit fattighus her ved **S a r p** alt er opbygd og istand, men ingen slike

¹⁾ Denne kaldsret vedblev senere at følge Hafslund til 1825, da gaarden tapte sine adelige rettigheter. Den blev sidste gang benyttet i 1805, da **M. G. Rosenkrantz** kaldte den senere biskop **Johan Storm Munck** til residerende kapellan i Skjeberg. Han var født i Vaagan 1778, døde som biskop i Kristiansand 1832.

lemmer her har anmeldt sig der at indtræde, saa vedblir jeg likesom forrige aar at gi 20 rdl.« — Men 6. novbr. 1751, 3 aar efter generalens død, noterer enkefruen: »Da mit Waisenhus her ved bruket nu er istand til fattige barns lære og underholdning, anvendes de aarlige distribuerte penger 20 rdl. til samme.« Disse gavepenger fra Hafslund Gaard var oprindelig tegnet ved det norske fattigvæsens oprettelse i 1741 av enkefru Elisabeth Wærnschiold, f. Tonsberg, med 50 rdl. Hun var da, 4. juni 1742, syk og senge­liggende og døde 1 maanedstid efter.

Fru Karen Huitfeldt utløste ved skifte, sluttet 6. septbr. 1751, sine to døtre med ca. 24,000 rdl. hver, for en del i Hafslunds jordegods, hvorved dette litt efter litt blev reducert. Selv blev hun sittende med hovedgaarden sammen med sin søn, generaladjutant Mathias Huitfeldt. De solgte i forening Hafslund ved kontrakt av 22. febr. 1754 til Morten Lauch Elieson, hvis bror Peder Elieson gik ind i kjøpet og overtok godset alene. Han fik skjøte derpaa 11. juni 1756 for 100,000 rdl. og 800 speciedukater.

Imidlertid var enkefru Huitfeldt flyttet til Danmark, hvor hun allerede i 1754 var blit overhofmesterinde hos Fredrik den 5tes dronning, den herskesyke og rænkefulde Juliane Marie. Fru Karen blev i 1755 *dame de l'union parfaite*¹⁾ og tok avsked som hofdame i 1767. I denne stilling bodde hun formentlig i Kjøbenhavn, hvorpaa hun tok bolig paa Sortebrødre-gaard. Her døde hun litt over 81 aar gammel, kjærlig og omsorgsfuld pleiet av sin datterdatter, comtesse Sophie Louise de Wedel-Jarlsberg, som maaske har forfattet hendes gravskrift — efter de to sidste linjer at dømme.

Karen Wærnschiold opgives i hendes gravskrift at ha hat 7 barn. Disse er befundet at være:

IV 1. Werner Nicolai Huitfeldt, døpt i Kristiania 18. janr. 1722, død i Fredrikstad 27. septbr. 1741, blev bisat med ceremoni i Fredrikstad kirke den 10. oktbr. og dagen efter indsat i Hafslunds begravelse (Østre begravelse under alteret) i Skjeberg kirke. Han var ved sin død bare løytnant.

IV. 2. Tønne Hendrich Huitfeldt. Paa hans lille kiste i Werners Nilssøns gravsted staar paa en plate: »Her under Hviler en søn af Generalmajor Hartvig Huitfeldt og frue Karen Wærnschiold føed paa Hafslund gaard den 15. November 1722 (døpt 1. janr. 1723), død sammesteds den 20. Mai 1725.«

IV. 3. Sophie Riborg Amalie Huitfeldt,

¹⁾ »Den fuldkomne forening«, egentlig en orden, stiftet av enkedronning Sophie Magdalene til minde om hendes formæling med Christian den 6. i 1732. De gjestet Hafslund 22. juni 1733. Se Wærnschiolds hyldningsvers til dem ovenfor.

født 20. oktbr. 1723, død paa Sønderskov i Jylland 17. juni 1776. Hun blev i 1743 gift med

Fredrik Christian Otto, greve av Jarlsberg (godsets tredje besidder av familien), født 14. oktbr. 1718, død 18. novbr. 1776 paa Søndergaard (Sønderskov), 5 maaneder efter sin hustru. Han var søn av generalmajor grev Fredrik Anton Wedel-Jarlsberg og Louise von Raben og herre til Glostrup, Søndergaard og Dronninglund. Kun 21 aar gammel blev han 19. juni 1739 kaptein og kompanichef ved det norske gevorbne infanteri med majors grad av samme dato, var ikke oberstløjtnant, blev 28 aar gammel oberst og chef for 2det Smaalenske infanteriregiment fra 10. janr. til 20 mars 1746, da han blev chef for Søndenfeldske gevorbne infanteriregiment. Generalmajor til fods 19. juni 1755, ridder av Dannebrog 31. mars 1759 med symbolium: *Rekto faciendo neminem timeas* (Gjør ret og frygt ingen), virkelig generalmajor 24. septbr. 1763, generalløjtnant 8. dechr. s. a., ridder *l'union parfaite* 29. janr. 1767, general og kammerherre 21. oktbr. 1774, hvorpaa han og hans frue forlot Norge og døde i Danmark to aar efter.

Med sin hustru arvet han ved svigermorens skifte paa Hafslund 6. septbr. 1751 en sum av 17,006 rdl. 10 $\frac{2}{3}$ skil. og 7,000 rdl. i indestaaende medgift, tilsammen 24,006 rdl. 10 $\frac{2}{3}$ skil., utlagt i jordegods i Skjeberg, Borge og Berg for 5,000 rdl. og resten i obligationer.

IV. 4. Chatarina Elisabeth Huitfeldt, født og død i Kristiania 1724.

IV. 5. Mathias Wilhelm Huitfeldt, født i Kristiania og døpt i Vor Frelsers kirke 25. juli 1725, død 1803 paa Clausholm, en gammel herregaard fra middelalderen i Galten herred, Randers amt paa Jylland.

Han blev 15. juli 1750 secondmajor og chef for søndre Jarlsbergs kompagni («Dragonofficer» kaldes han ogsaa) under oberst Daniel Günthers regiment, og blev 5. april 1752 utnævnt til hs. majestæts generaladjutant. Derpaa flyttet han til Danmark (maaske samtidig med sin mor i 1754). Her blev han stiftamtmand i Viborg og døde som geheimekonferentsraad. Sit gods Clausholm efterlot han som fideikommis med en kapital av 334,352 rdl. 48 skill. sølv tilbedste for universitetet. Det tilhører nu for en del den Oppen-Schildenske familie. — Gift første gang 22. septbr. 1752 med Sophie Hedvig von Linstow, tidligere Hoffrøken, født 1731, død paa Hafslund 1753 og med sit dødfødte barn indsat i Huitfeldts gravkapel 9. juni. — Gift anden gang med en Charlotte Raben.

De øvrige 2 barn av Hartvig Huitfeldt og frue er antagelig dem som ligger i de to umerkede smaa barnekister i Werner Nilssøns

gravsted. De er rimeligvis døde (dødfødte?) i Kristiania, og deres kister medbragt derfra da forældrene flyttet til Hafslund. De er nemlig saa bitte smaa.

De to næstældste av konferensraad Wærenschields barn dode smaa og findes nedsat i familiens begravelse.

III. 2. Werner Nilsson Wærenschield. Saaledes maa formentlig de 4 bokstaver W. N. S. W., med familien vaaben over, tydes. Gravplaten som ses at ha staat under disse, er borte. Nederst staar aartallet 1700. Han er maaske baade født og død dette aar.

III. 3. Anna Cathrina Wærenschield. Paa hendes lille kiste staar allerøverst: A. C. W. S. og derunder 1702. Paa platen staar:

»Her under Hviler
welædle og welbiurdige
Anna Cathrine
føed paa Hafslund gaard
11. mai Ao 1701.
og død 8. januar 1702.«

III. 4. Hedvig Catharina Wærenschield. Hun ligger i en fælles sarkofag med sin mand i et muret gravrum under Vor Frelzers kirke i Kristiania. Over hendes kiste staar denne gravskrift:

Hedevig Cathrine
de
Wærenschield
Født 1702 den 24. Oct
Gift 1721 den 29. Dec.
Død 1749 den 14. Dec.

Dyd, Gudsfrygt, Deilighed,
hvad mere Godt kand siges
hun viiste Werden frem,
saa faa hende kand lignes,
et Hjerte uten Svig
et Sind til Himlen vendt,
Sin Mands fornøielse,
blir hendes Monument.«

For sin død hadde hun forlangt »at paa hendes Ligbegjængelse ei store Bekostninger skulde anvendes, men i dens sted hvad spares kunde, skulde emploieres til de fattiges nytte.«

Til opfyldelse av denne begjæring skjænket hendes mand ved gavebrev av 22. mars 1752 en sum av 400 rdl. og senere 600 rdl. til Fjerdingens fattighus. Av dette belop, 1,000 rdl.,

skulde rentene utdeles hvert aar »nogle dage for jul«, til fattighusets lemmer, formodentlig paa hendes dodsdag, 14. december.

Hun blev gift og viet paa Hafslund gaard 29. decbr. 1721 med daværende oberstløjtnant

Frederik Ferdinand von Hausmann, født i Kristiania 8. mars 1693, død sammesteds 21. mars 1757. Hans far var oberst og chef for Akerhusiske regiment Caspar Herman von Hausmann, født i Holsten 10. janr. 1653, død i Kristiania 9. septbr. 1718, og hans mor var Karen Nilsdatter Toller, død 13. aug. 1742. Caspar Hausman var igjen en søn av amtmand i Holsten, etatsraad Daniel Hausmann, av bremisk adel og gift med Margrethe Pape, tidligere mor til Fredrik 3's søn statholder Ulrik Fredrik Gyldenløve, hos hvem hun bodde som enke, og blev i 1683 utnævnt til baronesse av Löwendal.

Hausmann blev 1710, 17 aar gammel, kaptein ved 1ste Akerhusiske regiment, 1720 oberstløjtnant, 1732 oberst og 1748 chef for samme regiment, blev generalløjtnant 12. april 1748, avsked 5 dage efter. Han blev ridder av Elefanten 6. juli 1749 med symbolum: *Dieu mon asyle* (Gud min tilflugt). Han var medeier i Eidsfoss jernverk, som i 1697 var anlagt av hans far, og som han overtok efter sin mor Karen Toller, en forretningsdygtig og grei dame. Han var ogsaa participant i Jarlsberg sølvholdige blyverk. Hans og hans hustrus originalportrætter henger endnu i Eidsfoss hovedbygningens hasesal, men er nu en smule defekt — »han afbildet i sin elefantridderdragt og med alongeparyk, en statelig herre, og hun en statelig frue i datidens sminke og pudder.« Han bodde i Kristiania i den saakaldte Mangelsgaard der har navn efter general-løjtnant Johan Mangelsen — og ikke fordi den nu er en anstalt for forkomne individer der lider mangel, som enkelte feilagtig mener. Dens rette navn er helt fra 1812 Arbeidsanstalten »Prins Christian Augusts Minde.« Hausmannsgaten og Hausmanns bro i nærheten har navn efter Ferdinand Hausmann. Han døde barnløs som den sidste mand av hans slekt. Paa hans sarkofag staar:

»Dieu mon asyle.
Friderich Ferdinand
von
Hausmann ¹⁾
General-Lieutenant
af Infanteriet
Ridder,
Fød 1693 den 8. Martij

¹⁾ Navnet blev i sin tid gjerne skrevet Husmann — efter udtalen — og ikke Hausmann.

Gift 1721 den 29. Dec.
 Tabte al sin Verdens glæde¹⁾
 1749 den 14. Dec.
 Død 21. Martij
 1757.

III. 5. Mathia Catharina Wærenschield, døpt i Skjeberg 24. april 1706, gift sammesteds 24. aug. 1742²⁾ med

Hr. Christian Wedel til Wedelsborg, født 1700, død 29. janr. 1759 som geheimeraad, storkors av Dannebrog, kammerherre og amtmand i Segeberg amt i Holsten, efter tidligere at ha været oberstløjtnant tilfods ved garden. Hans bedstefar Wilhelm Fredrik, friherre til Wedel, var en bror til Gustav Wilhelm Wedel-Jarlsberg. De indvandret samtidig til Danmark fra Tyskland. Den første kjøbte herregaarden Ivarsnes i Odense amt paa Fyen. Denne gaard ga han navnet Wedelsborg, da han i 1672 blev ophøiet i adelstanden med sin hustru, en datter av statholder Hannibal Sehested, og blev stamfar til de Wedeler til Wedelsborg.

Christian Wedel var gift 3 ganger: først med Catharina Arnold, datter av feltmarskalk Hans Jacob Arnold, med hvem han hadde 1 søn og 2 døtre, 2) med frøken Catharina Wærenschield, men dette egteskap var antagelig barnløst. 3) med Conradine Christine Danneschield-Samsø.

Han indløste de gaarder i Skjeberg, Borge og Berg, hvori hans søsterdatter Sophie Riborg Amalie Huitfeld hadde faat arveutlæg ved morens skifte i 1751, med 5,000 rdl.

Lagmand Werner Nilssøns næstældste søn (II. 2) Christian Wernersson og yngste søn (II. 4) Jens Wernersson har ikke mere med Skjebergs Wærenschields-linje at gjøre, end at de i sin ungdom bodde paa Hafslund, og medtas derfor ikke her.

Under Skjeberg kirkes skib er der en lang kjelder som efter mit skjøn skriver sig fra middelalderen. Dens vægger er opmurt av samme materiale som kirkens murer, kampesten og bruddsten om hinanden. Disse murvægger er hverken rappet eller fuget. De gjenværende fotstykker av den efter reformationen nedrevne

¹⁾ Ved sin hustrus død.

²⁾ Hun har i Skjeberg kirkebok faat unøiagtige navn baade ved sin daab og ved sin vielse. Første gang kaldes hun bare Mathia og anden gang Catharina Maria. Begge forretninger er naturligvis foregaaet paa Hafslund. Saa har vedkommende sogneprester (dhr. Rumohr og Weidemann) efter hjemkomsten indført dem efter hukommelsen — uriktig.

korbuue og mellemvæg mellem skibet og koret avsluttet kjelderens langvægger. Foran alterfoten findes en av atøpemur opført gravkrypt, hvis alder ikke bestemt kan siges. I en trappevæg mot den lille kirkedør staar »F 1651«. Men da rummet er stengt mot trappen som mot de tre øvrige sider, har snarere trappen været nedgang til det baken for alterfoten værende rum fra middelalderen før dette blev overhvælvvet til gravkjelder for Hafslundgaard og fik utgang mot øst. Dette rum kan sees oprindeligt at ha hat sin utgang under alteret gjennom en smal gang av tuktet sten med nævnte trapp som fortsættelse op i koret. Denne gang er ved forandringen til gravrum blit fylt med jord og kampesten, som fremdeles ligger der, mens utgangsdøren til den blev gjenmurt. Da den nye utgang til kirkegaarden blev gjennombrutt, blev østgavlen saa svækket, at den holdt paa at falde ned. Ved den store reparation av kirken 1692—94 maatte den delvis ombygges, baade i begge hjørner nede ved jorden og i mønet. Det viser at der fra først av ikke har været utgang mot øst. Mens rummet i middelalderen hadde bare en lysarie¹⁾ øverst i den nuværende utgangsdør, fik det som gravkjelder 2 større, firkantede vinduer, et i hver ende, hvorav det søndre endnu findes. Det nordre som blev foranmuret av sakristiets grundmur efter 1732, stod aapent (uten grind og glas) som luftglugge indtil det i 1920 blev gjenmurt. Et murindsnitt nede ved gulvet i altervæggen, hvilket endnu er bevart, synes at ha været en cisternerne.

Endelig ses der spor efter et kot eller avlukke, som har ligget inde i østre grundmur i den senere utgangsdørs tverakse, men ved dennes gjennombrudd utminert saa blot enderne er blit igjen som to portaler, der har maattet gjenmures likesom portalen foran gangen under alteret. Til alle tre er brukt lyserød (»Flensburger-«) mursten likesom til murindfatningen av dørkarmen, saa det er let at se, at alt er gjort samtidig.

Hvad rummet under koret oprindeligt har været brukt til, da det ganske visst er like saa gammelt som selve kirken, kan ikke sikkert avgjøres. Men efter de foreliggende spor og reminiscenser at dømme, synes det at ha været indrettet til beboelsesrum. Det nævnte kot eller avlukke i østmuren kan godt ha været soverum eller avtræde eller begge dele. At ligge paa det raa lergulv maa ha været umulig, selv om det uregelmæssige hellegulv, som i 1920 blev avløst av cementgulv, har været til. Det var sikkert indlagt til at sætte likkister paa, da rummet blev gravkapel for Hafslunds eiere. Da kirken var indviet til Kristus, Jomfru Maria og apostlen Peter, hvilket staar paa en runesten fra

¹⁾ Dækstenen er gjenfundet i kirkegaardsmuren, og halspartiet av englehodet over denne sees endnu i kirkevæggen.

kirkens opførelsestid i søndre korvæg, og kirken er utstyrt med englehoder over døre og lysarier, kan rummet ha været bestemt og brukt til husrum for munk eller pillegrimmer, som har gjestet kirken for at gjøre bod og frembære bønner til dens høie patroner. Alterstenen med relikvigjemmet, som blev utkastet da rummet blev gravrum og den nuværende »alteropbygning« blev opført, er gjenfundet paa en grav paa kirkegaarden og har nu faat plass i koret. Kirken har ifølge sit utstyr kunnet være en bodskirke av høi rang, i likhed med Spydeberg kirke i samme prosti, hvortil paven utstedte avladsbrev til bodssøkende.

Over gravkrypten foran alteret laa en støpt stenhelle med inskrifter, som viser, at rummet maa være indrettet i nyere tid og ikke staar i forbindelse med aarstallet 1651. Det har hat nedgang under mindestenen, som laa over det. Denne blev for lang tid siden borttat og lagt som dørhelle i kirkens hovedindgang og staar nu bak østre kirkevæg. Indskriften er aldeles bortslitt av de kirkesøkende. I et hjørne staar igjen navnet *A n n i k e n*. Sat paa spor derav har det lykket mig at utfinde, at gravkrypten har tilhørt familien *B e r g h*, mand og hustru og et par barn, hvis kister har staaet uskadt helt op til nutiden, paa en av de største nær. I rummet har været nedsat overinspektør ved Hafslund *J o h a n n e s B e r g h*, stamfar til sogneprest til Skjeberg (1857—63) *H a a g e n L u d v i g B e r g h*, (se Halvorsens Forf.-lexik., bind 1, side 228). Overinspektøren var født 21. septbr. 1718, død 8. janr. 1802. Hans frue, *A n n i k e n H a n s d a t t e r S t r ø m b e r g*, født 1721, begr. i Skjeberg kirke 26. mai 1787. 3 barn konfirmert i Skjeberg: 1) *H a a g e n C h r i s t i a n B.* 1764, 2) *Anne Christine B.* 1765 og *Ingeborg Chatrine B.* 1771. Fra nr. 1 nedstammer flere fremragende mænd.

Kjeldereren under skibet ses at være benyttet aar 1600, men ogsaa rimeligvis før¹⁾. Heri blev nævnte aar sogneprest *S ø f r e n N i l s s ø n* nedsat. Hans gravplate som intil nu, da den er opsat paa væggen, har ligget nedfældt i kirkegulvet, bærer følgende inskription indhugget i stenen, saa den trods sine 320 aar endnu er fuldt læselig:

Herunder hviler den hæderlig mand hr. Søren Nielsson med 3 barn som døde paa Skjeberg den 5. decbr. 1600.²⁾ Gud give dem

¹⁾ I Røde Bok anføres 1397 at Hallvard paa Buer gav $\frac{1}{2}$ markbol i Uppigard i Skjebergdalen til »liggested« for sig og sin kone.

²⁾ Disse data staar paa en ophøiet statelig bord rundt stenplaten, saa bokstavene er sterkt forslitt. Dødsmaaneden er aldeles ulæselig, men kan trykt sættes til december 1600, da han dette aar nævnes under en aastedssak, sidste gang i november, angaaende delene i utmarken.

og alle tro kristne en glædelig opstandelse paa dommedag.¹⁾ Vel-signet est du Gud som giver de døde livet. Din døde skulde leve og opstaa igjen med legemet. Voger (vaagner?) op og fred med eder som ligger under jorden.

Tilslut staar: Denne sten bekostet av hr. Jens Michelssøn med hans kjære hustru Kirsten Nilsdotter anno 1605.

Søfren Nilssøn var sogneprest i Skjeberg 1591—1600. Hans hustru hette K i r s t e n, med hvem han hadde 4 døtre (1594). Hun var vistnok datter av hans formand N i l s L a u r i t s s ø n, sogneprest 1579—1591, og blev før 1605 gift med hans eftermand Jens Michelsen, sogneprest 1601—1644, da han døde. I 1643 blev hans hus saa plyndret av svenske krigsfolk at han og hans hustru og barn ikke fik beholde det nødvendige til at skjule sig med, hvilket synes at ha paaskyndet hans død.

I forbindelse med de foran nævnte gravskrifter hitsættes følgende epitaphium paa en smuk marmortavle paa den nordre langvæg inde i Skjeberg kirke til minde om

O l e C h r i s t o p h e r W e s s e l :

»Født 19. April 1744.

Død 26. Decemb. 1794.

Kundskabsmanden

Den sieldne retskafne virksomme og
for Fædrelandet altfor tidlig tabte

OLE CHRISTOPHER WESSEL

General Auditeur udi Norge og

Deputeret i det Kongelige Norske

Generalitets og Commissariats

Collegium

Opreistes

dette fortiente Æreminde af Hans
efterladte Enke Maren Juel

Naar dette Marmor engang smuldrer hen

Er Præget af hans store Siel igjen.

Andægtige, du som nedknæler her,

O, vend dit Øie hid af Wessel lær

At den kun værdigen tilbeder Gud

Som strengt i Dyd adlyder Pligtens Bud.

Du fattige, Skue hid, Han elsked dig,

Skue hid, du Lykkens Søn, bliv Wessel lig.◊

Generalauditor O. C. Wessel var en morbror av den senere sogneprest til Skjeberg Ole Christopher Randers og født paa pladsen Johnsrud under Vestby prestegaard. Hans far var res. kap., senere sogneprest til Vestby Jonas Wessel og Helene Marie Schumacher.

¹⁾ Her staar midt paa stenen en ophøiet medaljong som derfor er næsten bortslidt, men bokstavene S N og et anker eller lignende, kan til nød tydes.

Han maatte i 50 ars alderen søke avsked som generalauditor paa grund av tiltagende sykelighet og fik denne indvilget 15. april 1794. En badereise til Pyrmont samme som ner hjalp intet, og den 26. decbr. 1794 dode han i Kristiania og blev bisat i Vor Frelzers kirke, men fortes senere til Skjeberg kirke. Maren Juel var hans anden hustru, født i Kristiania 2. mars 1749, død sammesteds 20. febr. 1815. Hun var enke efter generalkrigskommissær Peder Holter til Hafslund (død 1. novbr. 1786) og datter av overhofretsassessor Hans Juel og Else Sofie Dorothea Rasch. Maren Juel blev tredje gang gift 21. juni 1796 med den senere amtmand og siden statsraad Markus Gjõe Rosenkrantz, født i Tveit prestegjeld 25. janr. 1762, død i Kristiania 11. mai 1838 og er begravet paa Vor Frelzers gravlund. Hans hustru ligger ikke i samme grav som han. Antagelig blev hun bragt til Skjeberg og nedsat ved siden av sine to første mænd i det **H o l t e r s k e g r a v k a p e l**, et smukt lidet murstens hus med en kunstnerisk utført marmorstøtte indi, paa Skjeberg kirkegaard. Her findes nu ingen likkister. Men fra 1815 maa her ha staat 3 kister: av O. C. Wessel, Peder Holter og Maren Juel. Disse maa senere være uttat da de forfalt og begravet utenfor.

Anm. Av kilder som her er benyttet, kan foruten gravskriftene i Skjeberg kirke og prestegjeldets ministerialbøker, kaldsboken og kirkestolen, nævnes: **Bernt Moe**, Tidsskrift for den norske Personalhistorie 1840, I. bind, — **C. J. Anker**: 300 generalpersoner. — **J. B. Halvorsen**: Norsk Forfatter-Lexikon. — **A. N. Kjær**: Smaalenenes Amt. — **Lorens Berg**: Andebu. — **G. Wessel**: Stamtafle over den norske familie Wessel. — **Nordisk Konversations-Lexikon** og enkeltoplysninger fra forskjellige kilder.

Caroline Walter og Lindgreen.

Af **C. Behrend**.

Om Skuespillerinden Caroline Walter, f. Halle, har Dr. Weitemeyer meddelt interessante Oplysninger i »Meddelelser om København« II. (senere i forøget Form i »Kulturskildringer fra København i det 18. Aarh.«, S. 101 ff.). Han offentliggør en Klage fra hendes Moder over at Skuespilleren L. Holberg har bortfjernet hendes Datter fra Hjemmet, hvoraf det fremgaar, at Moderens Navn var Johanne Christine Lindgreen, og at hun i 1760 blev gift